

Համարակայ հաւանութեամբ և մի և նոյն նպատակի համար, որպէս զի կարենար պահպանել այն կայծերն, որք ներկայ սերնդոց մէջ գիտութեանց հուրն վառեցին:

Հեթանոսաց քաղաքական, փիլիսոփայական եւ կամ կրօնական ոչ մի դասակարգը չը կարողացաւ մատուցանել մարդկութեան ոոյն անգին ծառայութիւնն մինչդեռ քրիստոնէութիւնն չէր եկած յաշխարհ: Նախնեաց գրուածներն ցիր եւ ցան եղած էին վանքերու մէջ, որք ըստ մասին պահպանուեցան Վրթագ աւերմունքներէն: Վերջապէս, կը համարձակիմ ասել, որ բողմաստուածութիւնն քրիստոնէութեան պէս գրագիտական կրօնք մը չէր. որովհետեւ նա քրիստոնէութեան պէս մտաւորականն ու բարոյականը բնաւ չէր կցեր կրօնական վարդապետութեանց հետ: Այն կարեւորութիւնը, որ ստիպեց քրիստոնեայ եկեղեցականներն ինքնին հեղինակութիւններ յորինել թէ՛ հաւատը տարածելու եւ թէ՛ հերետիկոսութեան դէմ մարտնչելու համար, սոյն այս ստիպողականութիւնը ծառայեց միանգամայն բոլուն զօրութեամբ իմացականութեան լոյսն պահպանելու և վերանորոգելու:

Սիով բանիւ, ըստ ամենայն հնարաւոր կարծեաց, միշտ կը տեսնուի որ Աւետարանն՝ ընկերականութեան կործանման առաջն առած է: Վասն զի եթէ երեւակայնիք որ նա բնաւ տեսնուած չը լինէր աշխարհի վրայ, եւ թէ բարբարոսներն իրենց անաստաց մէջ մնացած լինէին դարձեալ Հռովմէական աշխարհն ինքնին իւր վարուց մէջ փատելով, եկեալ հասեալ պիտի տեսնէր իւր վրայ ահաւոր և մատուցուող քակտում մը:

(Շարունակելի է)

## Ա Ռ Ո Ղ Ջ Ա Կ Ա Ն

(Շարունակութիւն. տես թիւ 1.)

Գաւն ալ, որ իմ այս խօսքերս կը կարդաս, թերեւս այնպիսիներէն լինիս, որ կարծես թէ ամենեւին վնաս մի կրած չունիս, կամ այնպէս համարիս թէ դու հեշտախտութեան գերի չես. բայց աղէ՛ ուշադիր եղիր, ինչո՞ւ յառաջ դէմքդ լեցուն և այտերդ կարմիր էր, իսկ այժմ նիհար ու գունաթափ. ինչո՞ւ սրտաբեկ և վնասեալ կ'երեւիս, մինչդեռ մեծ հիւանդութիւն մի կրած չես եւ այդպիսի մեծամեծ վնասներ առ թող ուրիշ պատահար մի եկած չէ գլուխդ. ո՞ւր է նախկին առուգութի՞դ ճակտի՞դ պարզութիւնն ու անմեղութիւնը. յառաջ աղատ ու սուր կը նայէիր և պայծառ կը տեսնէիր, հիմա ինչո՞ւ ճղճը մած կը նայիս և կոպերդ իրար բերելով կը կծկես և թարթիչներուդ մէջէն կը նայիս, բայց և այնպէս ալ յըռտակ չես տեսներ. ուրիշ արտաքին յանդիմանիչ նշաններու վերայ խօսք չեմ ըներ, որք սովորական են. ինչպէս խօսքերը, պոլսանքը, կապաւտակ բիծերը, և այլն և այլն:

Բայց կը հարցնեմ, դեռ առողջ երիտասարդ ես, ո՞ւր է սիրուն մաղերուդ խտտութիւնը. ինչո՞ւ այժմէն սկսած է թափիլ: Չեմ ուզեր բացատրել մէջբիդ թուլութիւնը, յաճախակի ցաւիլը, միզի անժուժկալութիւնը կամ միզարգելութիւնը, գլխուդ դառնալը և ցաւիլը, ծոծրակիդ և ստամոքսիդ ցաւը՝ որուն տկարութենէն ատամներուդ փախիլ: Բայց դու և ոչ ասոնց մէկը քու կրիցդ պտուղը կը սեպես, թերեւս այս բոլոր գրածներս միշտ այլոց վերագրես. բայց ես ուղերթի որ ամենուն օգտակար լինիմ,

Եւ փութաւնայդ թիւր մտածութիւնքդ քեզմէ հեռացնել. կաղաչեմ ու կը յորդարեմ զքեզ, որ մտադրութիւնքդ վերայ դարձնես, չափազանց ու յիմար ինքնասիրութիւնդ մէկ դի թող որ անուշառ խօսիմ եւ խօսքս կարողութեամբ հասկացնել:

Պէտք է գիտնաս, զի սիրելի ընթերցող, ով որ ալ ես, իմ խօսքս քեզ համար է, ոչ ասոր եւ ոչ անոր, իմ նկարագրածս բուն դուն ես՝ որ այժմ կը կարգաս, խմորահիւր կաղաչեմ, ծանօտիւր դու զքեզ եւ ամեն ըսածներս վերագ առ, բնաւ վերայդ նետելով սքողարանարու մի ձգնիր, ամենէն աւելի դու քեզ մօտ ես, ուրեմն դու զքեզ նկատէ, դու զքեզ դատէ ամենայն անաշառութեամբ եւ համողութեամբ որ այս ամեն ասածներս ինչպէս այլոց, նոյնպէս եւ քեզ համար ձգնարիտ են. որպէս զի այդու համողմամբ. «Մարմնոյ ցանկութիւնը չը կատարես եւ հեթանոսաց պէս մարմնոյ ցանկութեան մէջ չը չըխոս, եւ փորձութիւններու չը հանդիպիս. վասն զի «Ամեն մարդ իւր ցանկութիւններովը կը փորձուի, եւ ցանկութիւնը յղանակով մեզք կը ծնի եւ մեզքն ալ կատարուելով մահ կը ծնի»: Այս առաքելական խօսքերուն նոյնպէս եւ հետեւեալներուն լաւ ուշադրութիւն ըրէ ՚ի միտ առ եւ կիրքերդ զսպէ, «Մէկ դի ձգեցէք պտուղիկութիւնը, պղծութիւնը, բիծը, չար բաներու ցանկանալը եւ ագահութիւնը, որ կռապաշտութիւն է, որոց համար Աստուծոյ բարկութիւնը անհաւան որդիներու վրայ կը գայ...»:

«Միթէ չը գիտէք որ ձեր մարմինները Քրիստոսի անդամներն են. արդ՝ Քրիստոսի անդամն առնելով պոռնիկ անդամ ընենք, — քա՛ւ լիցի: Միթէ չը գիտէք որ պոռնիկ մօտեցողը մէկ մարմին կը լինի, իսկ Տիրոջ մօտեցողը մէկ

հոգի կը լինի, ուրեմն փախի՛ք պոռնութեանէ...»:

«Վասն զի քանի որ մեզայ ծառայէք արդարութեանէ ազատ էիք, բայց այն ատեն ինչ պտուղ ունէիք (ձեր այն մեղքի գործքերով) որովք հիմա ամօթահար եղած էք, ինչու որ անոնց վերջը մահ է. բայց հիմա այն մեղքերէն ազատելով՝ օրբութեամբ ձեր պրտուղն ունիք, որոյ վախճանը յաւիտեանական կեանքն է. ինչու որ մեզայ թռչակը մահ է, բայց Աստուծոյ շնորհքը յաւիտենական կեանք է...»:

«Ասկէջ յետոյ մէկգի ընենք խաւարի գործքերը եւ լուսոյ զէնքերը հագնինք, յերեկուան մէջ չըջնու պէս արթուն եւ զգաստացած չըջնիք, եւ չէթէ անառակութեամբ եւ արբեցութեամբ, ոչ խառն անկողնով ոչ պղծութեամբ, ոչ նախանձով եւ ոչ ալ հակառակութեամբ, այլ Տէր Յիսուս Քրիստոսը հագէք եւ ցանկութեան մասին ձեր մարմնոյ կամբը մի կատարէք:

«Ձէք գիտէր որ դուք տաճար էք Աստուծոյ, եւ Աստուծոյ հոգին ձեր մէջ բնակած է, ով որ Աստուծոյ տաճարը կ'ապականէ, Աստուած ալ զինքը պիտի ապականէ. ինչու որ Աստուծոյ տաճարը սուրբ է, որ դուք էք»:

Պօղոս սրբադան Առաքելոյն այս խօսքերէն պարզապէս կը հասկանամք որ այս ցանկական խորհուրդը իւր բոլոր պտուղներովն ու գործքերովը որչափ ատելի է Աստուծոյ, այն չափ ալ չար ու վնասակար է մարդկային կենաց, եւ որչափ որ երկրաւոր հանգրտութեանէ, առողջութեանէ եւ երջանկութեանէ կը զրկէ, եւս առաւել յաւիտենական երջանկութեանէն եւ աստուածային փառաց վայելմունքէն կը զրկէ, ինչպէս որ Առաքեալը Կորնթացւոյ կ'ըսէ. «Սրբութեան հետեւեցէք, ինչու որ առանց անոր մէկը

չէ կարող զԱստուած տեսնել ։ Եւ մանապէս մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսն ալ սրտով աւերք եղողներուն երանութիւն տուաւ , « Երանի , ըսաւ , սրտով աւերք եղողներուն , ինչու որ նորա զԱստուած պիտի տեսնեն » ։

Սիրուն որդեակք իմ , այսչափ խօսքեր ուրիշ բանի համար չեն բայց եթէ ձեր լաւութեանը համար , ասոնք գրելու զիս թեղադրող մէկ հատիկ պատճառն է ձեր օգուտը , կ'ուզեմ եւ խիստ ցանկալի է ինձ , որ դուք առողջ , խաղաղ , երջանիկ եւ առաքինութեամբ ծոխացած կեանք ունենաք : Աւագեմ եւ շատ սիրելի է ինձ , որ դուք կայտառ , խելացի եւ առողջ ու հաստատուն կազմ ունեցող առաքինի դաւաններու ամենալաւ հայրեր լինիք . ձեր ուղիղ վարքով նոցա վաւարաց , կենաց եւ շարժմանց բարի օրինակ հանգիստնայք . քաղցր է ինձ յուսալ որ ձեր որդիքը ձեր գործքէն ու օրինակէն առնուն բուն ճշմարիտ ու կատարեալ դաստիարակութիւնը , առանց որոյ վերջէն ընդունած օտար ամենալաւ դաստիարակութիւնն ու կրթութիւնը շատ անգամ եւ գրեթէ ընդհանրապէս յուսացուած օգուտը չորդիւնաւորէր . ինչպէս ահա յայանի կը տեսնուի այն աղջաց կրթութեան եւ բարոյականի դարգացման մէջ , յորս ծնողք անկիրթ են եւ վարքերնին ու բարքերնին ուղղուած չէ յօրէնս սրբութեան :

## Զ.

Ահա կը տեսնէք , որդեակք իմ սիրելիք , ահա կը տեսնէք թէ որչափ վնասակար են կիրքերը , մանաւանդ հեշտախտութեան կիրքը , այն չար ցանկութիւնը , որ զձեզ կը մաշէ , ձեր երջանկութիւնը կը յափշտակէ եւ ըզձեզ կ'ընկալի կը թշուառացնէ , աստ մարմնով եւ անդ հոգւով :

Որդեակք իմ , երկրի վերայ կատարեալ երջանկութիւն չի կայ . քանզի բաղձանքի , վայելմանց եւ հաճոյից լըրումն չի կայ , իսկ երջանկութիւնն է լըրումն բաղձանաց , այսինքն երբ այն պիտի բան մի կուենեամք , ուրիշ դուրս ալ ուրիշ բանի կարօտ չեմք լինիր , այն տունն կատարեալ երջանիկ կը լինիմք , եւ այս բանը երկրի վերայ չի կայ . քանզի երկրի վերայ անսխալութիւն չի կայ , այսօր բանի մը կը բաղձայ մարդ , վայն ուրիշ բանի եւ ամեն բաղձացածը ձեռք ձգելէն վերջը վերադառն չի յադեհար . ուրեմն խիստ կը սխալին նոքա , որք այս կենցաղոյս մէջ նիւթական ու փոփոխելի բաներու մէջ կատարեալ երջանկութիւն կը փնտռեն :

Մարդուն վախճանն է Աստուծոյ վայելումը , Աստուծոյ հետ միանալը , եւ միայն Աստուած է մարդուս կատարեալ երջանկութիւնը . Անկեց դուրս եւ առանց Անոր երբեք լաւ բան չէ կարելի յուսալ . քանզի անսխալութիւն , կատարեալ եւ յաւիտեական բարի մի միայն Աստուած է . իրմէ բոլոր ակեղերաց մէջ այսբան առատ բարիք օրիւնուած են մեր կարեւորութեանը ու վայելքութեան համար , Նա է աղբիւր ամենայն բարութեան , գեղեցկութեան եւ վաւարութեան , Նա է միմիայն բարեբար , ուրեմն եւ Նա է մէկ հատիկ սիրոյ արժանի առարկայն . ինչու որ նորա մէջ եւ իրմէ են բոլոր բարիք եւ կատարելութիւնք , նա է լըումն ամենայն բաղձանաց . ուրեմն եւ ինքն է մարդուն կատարեալ երջանկութիւնը . ապա ուրեմն մեր ամեն խօսքը , գործքը , շարժումը մեր բոլոր կեանքը դէպ անոր պէտք է ուղղուած լինի . այնպէս պէտք է ընթանալ , որպէս զի անոր համար , որ երջանկանամք , առանկ երջանկութեամբ՝ դար ոչ բնաւ մէկը կարող է մեր ձեռքէն խլել յա-

փշտակել, և անանկ սիրուն և անվեր-  
ջանալի կեանքի մի հասնիլ ուզողը հար-  
կաւ այնպիսի ուղիղ ճանապարհ մի ուղե-  
տի բռնէ, որ զինք ուղղակի հոն հաս-  
ցնէ. հոն ուր Աստուած պատրաս-  
տած է իւր սիրելեաց համար. հոն,  
ուր կեանքն անփորձ և անվիշա է. հոն,  
այն տեղ, գէպ այն բարձրութեան, ուր  
նկատել տուաւ միշտ Քրիստոս, և ուր  
հասնելու ցանկացած ու մահու չափ  
ախատած են ամեն վեհ հոգիներ,  
սուրբ սրտեր և վեհ մտքեր. վեր-  
ջապէս անանկ անկասկած շաւիղ մի  
պիտի բռնէ, որ կարող լինի առաջնոր-  
դել և տանել գէպ այն անկարօտ վայ-  
րը՝ զոր մարմնոյ քողին տակ ծածկուած  
մարդկային միտքը չէ կարող լիովին ե-  
րեւակայել. քանզի անոր ոչ համեմա-  
տութեան չափ մի և ոչ նմանութեան  
գաղափար մի ունի. չէ կարող պատ-  
մել լեզուն, քանզի նորա անպատում  
հոնգամանքները բացատրելու համար  
մարդկային լեզուն խիստ աղքատ է.  
չէ կարող ասնել նաև այս զգալի աչ-  
քերը. քանզի նորա կատարելութիւն-  
քը նկատելու չափ սրատեսութիւն և  
կորով չունի. մարմնոյ լսելիքն եւս չէ  
կարող լսել նորա կատարեալ նկարա-  
գրութիւնը. քանզի սկսք է, այլ մի-  
այն սուրբ եւ առաքինի հոգին իւր  
ներսի գին կրգգայ կը վայելէ եւ նորա  
յիշատակաւ կ'ըզմայիլ ու կը բերկրի:

(Շարունակելէ)

Ոգի փառասիրութեան և մկտումն գա-  
նելեցութեան իբրեւ առաջին տիրա-  
պետ շուսաւորեալ դարուս այսմիկ:

Այն երկնային կրօնն որանելի սր-  
ղորութեամբ ճշմարտութեան իւրոյ  
թափ անցեալ 'ի սիրտս եւ 'ի հոգիս  
մարդկան զկարծրացեալ սիրտս նոցա  
կակըացուցեալ փառհաստ աղբիւրս

բլիսեցուցանելոյ էր ճշմարտութեան,  
և և վստացեալ բարս նոցա ամօքե ալ  
հլուս և հպատակս առնելոյ էր զնոստ  
աւետարանական Աստուածապարգեւ  
վեհմ պատուիրանաց, և և որ խղեալ,  
խորտակեալ զամբակուռ շղթայս կրից  
և մոլութեան, և սրբեալ, զարդարեալ  
զմարդն բաղմաղան շքեղ նկարուք ա-  
ռաքինական գործոյ՝ զոգ վննելոյ էր  
խորհրդաւոր՝ հոգեւոր միութեան Աս-  
տուծոյ ընդ մարդկան, եւ կարապետ  
նմա առաջնորդութեան յանմահական  
տաճարն գերահրաշ, զաքինականն ըզ-  
գեցուցեալ նմա զլուսափայլ հանդեր-  
ձնն անմեղութեան, զկրօնն ասեմ ըզ-  
քրիստոնէական, զգերազանցն բնաւ ից  
կրօնից մարդկայնոց, այժմ աստան մը  
անկեալ 'ի նախկին պայծառութենէ  
իւրմէ, կորուսեալ զսգրք և զվեհմ նը-  
շանակութիւն իւր, և 'ի ձեռս դա-  
հասիրութեան եւ փառամոլութեան  
անօրէնք շրջեալ յեղեռնական գիմակ  
իմն չարագործութեան՝ արարին 'ի  
պատշաճ գործի անօրէնութեան:  
Ընդ սովաւ իբրեւ ընդ խաւարա-  
բորք քողով ծրագրեալ նիւթին ա-  
մենատեսակ քստմնելի եղեռնագոր-  
ծութիւնք, որք յապագային իրակա-  
նութիւնս ստացեալ՝ պատճառ լի-  
նին բաղմաղէտ վրդովմանց եւ սասա-  
նութեանց: Ընդ սովաւ ծակամուտ  
եղեալ զօղն մարդագէտ ճիւղաք զը-  
ժողայինք: Սորա լուսազգեստ հան-  
դերձիւ պաճուճեալ՝ փողիողեալ երեւ-  
ւին արտաբուստ լիացեալքն՝ 'ի ներքոյ  
խաւարային պիղծ խորհրդով և չարու-  
թեամբ: Վերջապէս յանուն սորա  
հակառակ իւրումն նպատակի ծածկա-  
պէս շանթիք անիրաւութեան տեղան  
'ի վերոյ մարդկան: Սրո՛ք՝ մատիցուք  
յոսպացուցութիւն վերագրելոցդ ըստ  
մերում կարի:

Շուրջ լաշանձաւ ալ զերկրագնդաւ